

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פוזנרין שליט"א
(רעזא דרעזין)
פרשת מקץ תשפ"ד
ביהמ"ד באר ישראל

גיליון י'
מקץ תשפ"ד

טבח והבן

אין והבן אלא שבת ♦ זכר ליציאת מצרים

מעלת ההכנה לשבת

גדול וקדוש הוא יום השבת, וראוי הוא כי יכינו ישראל עצמם לקראתו. וכפי שיכין אדם עצמו בששת ימי המעשה לקבל קדושת השבת - כך יזכה להרגישה יותר ויותר.

בפרשת מקץ נאמר (בראשית מג טז): "וַיָּרָא יוֹסֵף אֶת־אֶת־בְּנֵי־מִיִּין וַיֹּאמֶר לְאָשֶׁר עַל בִּיתוֹ הֲבֵא אֶת הָאֲנָשִׁים הַבָּיְתָה וטִבַּח וטִבַּח טִבַּח וְהָבֵן כִּי אֲתִי יֵאָכְלוּ הָאֲנָשִׁים בְּצִהָרִים."

על לשון זאת דרשו חז"ל (בראשית רבה צב ד): "'והבן', ואין 'הבן' אלא שבת, הִיךְ מַה דָּאֵת אִמְרַת (שמות טז ה) 'וְהָיָה בְיוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהָכִינוּ' וגו', הֲדָא אִמְרָה שְׁשֹׁמֵר יוֹסֵף אֶת הַשַּׁבָּת קוֹדֵם שְׁלָא תִּתְּנָן."

כמה נתייחד יוסף בשמירת השבת

אמנם יש להבין, במה נתייחד יוסף הצדיק, אשר דווקא כלפיו ציינה התורה הקדושה כי שמר את השבת. הלא ידוע מה שאמר חז"ל (קידושין פב. יומא כח:), כי האבות הקדושים שמרו את כל התורה עד שלא ניתנה, ושמירת שבת בכלל זה, ובודאי גם השבטים הקדושים הלכו בדרכי אבותם ושמרו את התורה.

ועוד יש להבין, כי גם אם נמצא טעם לפרש מה שהוזכר דבר זה אצל יוסף דווקא, עדיין יש להבין מדוע נזכר דווקא לענין ההכנה בערב שבת, ולא בשאר ענייני השבת הקדושה.

והנה, זה ברור כי עצם מציאות השבת קיימת היתה בעולם מששת ימי בראשית, עוד קודם שניתנה מצוות השבת לישראל. וכפי שפירש רש"י בפסוק (בראשית ב ג): "וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשֵׁהוּ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מְקַל מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת", כי משבאה שבת - באה מנוחה, ומקרא זה כתוב על שם העתיד, שברכו הקדוש ברוך הוא ליום השבת במן, וקידשו במן, כי בשבת לא ירד מן, וביום השישי ירד לחם משנה, וכך גם בששת ימי בראשית - המלאכה שראויה היתה להיעשות בשבת, כפל הקדוש ברוך הוא ועשאה בשישי.

נמצא אם כן, כי השבת עצמה קיימת היתה מאז ומעולם, אלא שעדיין לא באו בני ישראל לקבלה. ורק אחר שיצאו ישראל ממצרים, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה רבינו: "מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל - לך והודיעם" (שבת י:). כי אכן, עוד קודם מתן תורה ניתנה שבת, כמו שאמר חז"ל (שם פז:): כי שבת - במרה ניתנה, אלא שדנו לגבי איסור תחומין אם ניתן במרה או רק במתן תורה בסיני. אלא שעד שלא ניתנה שבת - היתה שרויה בבית גנזיו של מקום, ואחר יציאת מצרים ניתנה לישראל.

ואם כן, מאחר וודאי קיימו האבות הקדושים את

התורה, וכן שאר צדיקים שבאו אחריהם - מאי רבואת היא לגבי יוסף הצדיק שקיים את השבת במצרים?

דרגות ואופנים במנוחת השבת

והנראה בזה, כי במעשה זה חידש יוסף הצדיק אופן מיוחד בקיום מצוות שבת, אשר לא נודע קודם לכן. הנה, שבת קודש - יום מנוחה וקדושה הוא, אך כמה מידות בשומרי שבת; ישנם בני אדם הטורחים ועמלים בכל ימות השבוע במלאכה קשה כדי להביא טרף לביתם, והנה באה שבת - באה מנוחה, וזוכים הם לשבת בשלוה יום אחד בשבוע.

לעומתם, קיימים אלו אשר אין הפרטה מצויה בכיסם, וגם לאחר כל טרחתם בששת ימי המעשה, אין רואים ברכה בעמלם, ובקושי מספיק להם ממונם לקנין צרכי סעודה בצמצום, וגם בלילה לא שכב לבם מרוב דאגותיו ומכאוביו, וכלפי זה לכאורה אין השבת להם ליום מנוחה.

ועוד, כי ישנן כמה מלאכות שאין בהן טרחה רבה, ומכל מקום נאסרו בשבת מחמת חשיבותן במשכן. וודאי יבואו בני אדם ויאמרו כי מנוחת גופם תלויה דווקא בעשיית מלאכות אלו, ואם כי מודים הם כי מנוחה מן הבישול והדלקת האש - מנוחה היא, מכל מקום ביטול מועט אינו סותר להם את מנוחתם, וכן כל כיוצא בזה. ומכל מקום הדבר ברור כי רק מלאכת מחשבת אשר היתה במשכן - היא האסורה בשבת, ועל פי זה נקבע גדר המנוחה ביום הקדוש.

שמירת שבת לכא בדרך

דוגמא למנוחה ממלאכה שאינה בגדר מנוחה גשמית, נוכל למצוא בדברי הגמרא במסכת שבת (סט:), שם נחלקו האמוראים בדבר המהלך בדרך ואינו יודע מתי שבת, אימתי יעשנה, האם מיד או אחר ששה ימים. ואמר רבא שם, כי מותר לו לעשות מלאכה בכל יום רק בשיעור שלא ימות ברעב, ואפילו ביום שמונה כשבת. ובמה ניכר שהוא שבת - רק בקידוש והבדלה.

והנה, אדם זה אשר אין לו מה יאכל, ועושה מלאכה בצמצום כדי לאכול כדי חייו, ודאי אינו מרגיש בזה מנוחת הגוף. נמצא אם כן, כי הגדרת יום השבת כיום האסור בעשיית מלאכה - אף כי ודאי באופן כללי יש בזה מנוחה, ברם כלפי כל אדם פרטי פעמים שאין זה נחשב למנוחה.

זכר למעשה בראשית - זכר ליציאת מצרים

ואכן, נוכל למצוא שתי בחינות בשביתת השבת, אשר יסודן נמצא כבר בעשרת הדברות. אשר חלוקות לוחות ראשונות מלוחות שניות בטעם מצות השבת. בדברות ראשונות נאמר (שמות כ יא)

"כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל כֵּן בֵּרַךְ ה' אֶת יוֹם הַשָּׁבָת וַיְקַדְּשֵׁהוּ", ואילו בדברות שניות נאמר (דברים טו): "וַיִּזְכְּרֶתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצֵאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה עַל כֵּן צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשָּׁבָת."

הנה מבואר, כי ישנה בחינת השבת אשר היא זכר למעשה בראשית, לבריאת העולם והוצאתו מן הכח אל הפועל, וישנו הטעם שמבחינת בני ישראל, יציאתם מעבדות לחירות ומנוחתם מן השעבוד. ויש לנו לעמוד על סוד שני הטעמים, ולהבין את שני ענייני המנוחה העומדים בשורש כל אחד מהם.

לתור להם מנוחה

כדי לקרב את הדברים אל הלב - נפתח במעשה. מעשה זה כתב רבי מנחם ישיעיה הכהן שוורץ - בנו של הגאון בעל שו"ת בית נפתלי, שהיה רב העיר 'מאד', ונכדו של הגאון בעל 'קול אריה', זכר צדיקים לברכה - באגירת ששלו לאחיו רבי יוסף שוורץ. [ולאחר כמה שנים נהרגו שני האחים במלחמה הנוראה, ה"ד].

וכה היה דבר המעשה: ר' מנחם ישיעיה זה עסק במסחר בקמח, ולצורך עסקיו נהג להתאכסן בפונדק דרכים בעיר בעטלאן שברומניה. פעם אחת כאשר בא לשם כמנהגו, היתה האכסניה מלאה עד אפס מקום, ולא נותרה בה ולו מיטה אחת פנויה. בעל האכסניה כבר עמד לפרוש לשנת הלילה, אולם אז הגיע ר' מנחם ישיעיה, וביקש מקום להניח את ראשו.

אורח קבוע היה ר' מנחם ישיעיה, ובעל הבית הכירו זה מכבר, ולא אבה להשיב פניו ריקם. אולם מה יעשה, והמיטות כולן תפוסות בידי האורחים הישנים. על כן בלית ברירה הכין על הארץ מקום ארעי לשינה, הניח שם כר וכסת ושאר צרכי שינה, וחישב כבר לשוב אל מיטתו.

אם אעלה על ערש יצועי

אולם בין כך ובין כך, ניעור משנתו יהודי אחד, ובראותו את המשותחים, קם מיד ממקומו והכריז: "לא יעלה על הדעת כי אניח לאורח נכבד זה לשכב על הארץ, בעודני שוכב על מיטתי הנוחה. לא אוכל לעצום עיני כאשר אדם נעלה זה ישכב על הארץ." ובעודו מדבר, כבר החל מפנה את מיטתו, והכין עצמו לעבור ולשכב במחצלת.

הביט ר' מנחם ישיעיה באיש, וניסה להבחין האם מכירו הוא משכבר הימים. בתחילה קשה היה לראות בחשכת הלילה, אולם אחר התבוננות הכיר בו באיש כי מתושבי העיר 'מאד' הוא, הכין שכיהן אביו ה'בית נפתלי' כמרא דאתרא. את שמו אמנם לא ידע, אך את פניו הכיר.

בראותו את דבר המכתב, נתמלא ר' שמואל אושר עצום, והיה לאיש אחר, ופניו לא היו לו עוד. בשמחה רבה השיא את בתו לאותו תלמיד חכם חשוב, וזכה לראות דורות ישרים מבורכים. ומן היום הזה ואילך, נעשה בזכות ה' בית נפתלי לראש וראשון לכל דבר השייך לשמירת שבת, והקפיד על קדושתה בכל נפשו ומאודו.

כך סיים הזקן את סיפורו המופלא, וסביבו עמדו מקובצים כל אורחי האכסניה אשר התעוררו בינתיים משנתם הקצרה, והקשיבו בקשב רב לדבריו המאלפים. ולמרבה פליאתם, עמד האיש והכריז: "היודעים אתם מי הוא אותו אדם שזכה לחסדו הגדול והעצום של ה' בית נפתלי" - אני הוא העומד בפניכם. ומעתה הלא תאמרו לי, האם אין זה דבר נכון וראוי כי אכבד בכל יכולתי ויותר מיכולתי את בני משפחת מורי ורבי רבי נפתלי, אשר הציל אותי מרדת שחת, וממוות רוחני. הלא בזכותו חי אני באושר ובעושר, ובוודאי מוכרח אני ליתן לבנו את מקומי".

שמירת שבת - ככתוב בתורה

מעשה זה בא לידינו, כדי ללמוד על ידו את משמעות חובת שמירת השבת כפי שניתנה. ברור הדבר, כי אם יחליט כל אדם בעבור עצמו מהי המנוחה הרצויה לו, תשתכח תורת השבת מישראל חלילה. כי בעבור האחד מנוחה כרוכה בנסיעה ממקום למקום, ואילו רעהו מאוכלסו דמחוזא הוא, ואינו יכול שלא להתעמל במלאכה, וכך כל כיוצא בזה, ותיעשה השבת חול רח"ל.

אמור מעתה, כי ברור הדבר שאין גדרי המנוחה נקבעים על פי השכל האנושי.

איש על מחנהו ואיש על דגלו

על כן, ראשית כל יש לדעת באופן ברור, כי מצות 'שמואל את יום השבת' - אין בה כל חילוק בין יהודי ליהודי, כי בשיתא ממלאכה ומגיעת עבודה בשבת, היא הבסיס לכל מצות השבת, ובלעדיה אין כלום.

אך עם כל זאת, אחר הודיע אלקים אותנו את חוקי תורותיו ופרטי מצוותיו, עלינו לדעת ולהבין כי מנוחת השבת אינה מסתיימת ביישבת האדם בביתו ובחיק משפחתו, וגם לא במנוחת הגוף ממלאכה ובעונג הגשמי, אלא שבת קודש הוא מבוא ועד צאתו, ומהות רוחנית עמוקה יש לה לשבת, ולנשמה היתירה שזוכים לה ישראל ביום הזה.

יציאת מצרים - בעבור קיום המצוות

בכדי לרדת לשורש הדברים, שומה עלינו להעמיק בשני הטעמים הנזכרים למעלה אשר נכתבו בתורה כטעמי מצות השבת - זכר למעשה בראשית, וזכר ליציאת מצרים.

נעמוד תחילה על הטעם השני, שבת זכר ליציאת מצרים. תכלית הגאולה היתה לקבל את התורה ולקיים מצוותיה, כמו שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה רבינו במעמד הסנה (שמות ג יב): "וְהָיָה לְךָ הָאוֹת כִּי אֲנִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה". וכך מצינו גם במצוות השקולות כנגד כל מצוות התורה, שנזכרה בהן יציאת מצרים, וכגון בפרשת ציצית (במדבר טו מא). וכך גם בשבת מזכירים אנו בקידוש, כי היא "תחילה למקרא קודש, זכר ליציאת מצרים".

שבת הגדול - על שם גדולת השבת

על כך כותב הרה"ק ה'שפת אמת' זיע"א (ויקרא, שבת הגדול תר"ז), כי שני הטעמים שנאמרו בתורה על מצות השבת - זכרון למעשה בראשית וזכר ליציאת מצרים - שניהם משלימים זה את זה: כי בתחילה כשנברא העולם היה טעם השבת מחמת שבה שבת ה' מכל מלאכתו, ורק לאחר יציאת מצרים נתחדש טעם נוסף, כי עבד היית בארץ מצרים. וזוהי מציור מפה נקראת השבת הסמוכה ליציאת מצרים בשם 'שבת הגדול', כי נתחדשה גדולה בשבת זו - טעם חדש על מצות השבת.

בושה גדולה אפפה אותו, וזאת סודו לא גילה לאיש. הדבר לא נעלם מעיני רב העיר, בעל ה'בית נפתלי'. בשבת הראשונה כאשר הבחין כי ר' שמואל לא בא לבית הכנסת, סבר הרב כי אולי מקרה הוא, ושמה נסע מן העיר לרגל שמחה השורה במעונו וכדומה. אולם כאשר גם בשבת השנייה והשלישית לא נראה ר' שמואל בעיר, הבין הרב כי דברים בגו, ויש כאן ענין לבררו. שלח הרב שלוחים לחקור ולדרוש, ומה גדול היה צערו כאשר נתברר לו למעלה מכל ספק כי ר' שמואל הנכבד והירא נעשה מחלל שבת רח"ל. פנה הרב אל אחד משכניו של ר' שמואל, וביקש מאיתו כי יפנה אליו ביום ראשון הקרוב, אחר שישוב לביתו, ויודיענו כי רב העיר קורא אותו אליו. כאשר הגיעה ההזמנה לידי ר' שמואל, נבון מכך מאוד, אך מידת דרך ארץ שעדיין שכנה בקרבו לא הניחה לו לסרב להזמנה המפורשת.

ימין מקרכת

כך נכנס אל בית הרב דמתא, אשר קיבלו בלבביות, כיבדו לשבת והורה להגיש לפניו כיבוד. אכן לאחר כמה דברי נימוסין, פנה הרב ושאל: "ובכן, מה דבר שמירת השבת, האם גם בשבתות וימים טובים שרוי הנך יחד עם הפועלים".

הדבר יצא מפי הרב, ופני ר' שמואל החוירו כסיד ההיכל. אך באמתחתו כבר היתה מוכנה לו תשובה לשאלה זו, והוא השיב: "ומה אעשה, והלא הלכה בידוע היא כי פיקוח נפש דוחה שבת, ואם לא אביא לחם לביתי יגוועו בני ברעב חלילה. ומה בדבר בתי הכלה, אשר התחייבתי נדוניה בעבורה, הרי אם יתבטל השידוך תתבזה באופן נורא, וגם דבר זה

הגדרת יום השבת כיום האסור בעשיית מלאכה - אף כי ודאי באופן כללי יש בזה מנוחה, ברם כלפי כל אדם פרטי פעמים שאין זה נחשב למנוחה

גובל בפיקוח נפש, כי מי יאמר שלבי ולב רעיתי יעמוד בשבר הנורא. משום כך בלית ברירה הסכמתי ונטלתי על עצמי תפקיד זה, עם כל הקושי שבדבר".

אמת וחסד

חיך ה' בית נפתלי חיך עגום, ואמר לר' שמואל: "מוכרח אני להודיעך, כי פסק ההלכה אשר פסקת לעצמך - אינו כפי דין תורה, וטועה הנך בזה. אולם, לעת עתה אין רצוני לעסוק בזה. מבקש אני ממך כי תמסור בידי את פרטיהם המדויקים של מנהלי בית החרושת היושבים בבדפשט, ואני אשר יש לי ברוך ה' מהלכים שם - אשתדל בעבורך ואפעל בכדי שלא תאלץ לחלל את השבת".

נבהל ר' שמואל מאוד והתחנן לפני הרב שלא יעשה כן, שמה יזיק לו בדבריו ויפטרורו מעבודתו. אולם רבי נפתלי הבטיחו נאמנה כי משמירת השבת לא יגרם לו שום נזק, ואדרבה, עוד יזכה לרווח גדול.

כך המשיך לדבר על לבי דברי כיבושין ופיוסין, עד שנכנע ר' שמואל לפניו ומסר בידו את הפרטים הנחוצים לו בעבור שליחותו.

אומרים מעט ועושים הרבה

כאמור, שיח זה התרחש ביום הראשון בשבת. והנה ביום הרביעי, בא המרא דאתרא בכבודו ובעצמו אל ביתו של ר' שמואל, ובידו מכתב מאת המנהל הראשי, שבו נכתב כי למן היום והלאה פטור הוא מן העבודה בשבתות ובחגים, ולא זו בלבד אלא שמשכורתו תעלה מעתה בעשרה זהובים, ולא עוד אלא שיקבל מאת המנהל החברה ארבע מאות זהובים תיכף ומיד, כהלואה בעבור צרכי נישואי בתו, וסכום זה יקוזז לאחר מכן מתוספת המשכורת.

לא הבין רבי מנחם מפני מה על יהודי זקן לפנות את מקומו לאברך צעיר כמותו, וסירב להצעה הנדיבה. אמנם גם זה האיש לא טמן ידו בצלחת, והתווכח בכל עוז על זכותו לתת את מיטתו. בינתיים נייעורו עוד כמה יהודים משנתם לקול הדברים, וכעסו על המתרחש, בראותם אדם מבוגר עוזב את מיטתו בעבור איש צעיר לימים, וחשבו כי אינו עושה כן מרצונו.

כאשר ראה זאת היהודי המבוגר, והבין כי כועסים הם על הדבר הנראה כאילו באים לעשוש אותו, אמר להם: "אחי ורעי, דעו והבינו כי איש לא כפה עלי למסור את מיטתי לאורח שבא זה עתה. מדעתי ורצוני עשיתי כן, ולא לכבודו של אברך זה, כי אם לכבוד בית אביו, הוא מורי ורבי הגאון בעל 'בית נפתלי', רב העיר 'מאד' - מקום מגורי. ואם תשאלו, על מה ולמה חרדתי לכבודו את כל החרדה הגדולה הזאת, הסכיתו ושמעו מעשה שאספר לכם, ותשפטו האם אכן טוב עשיתי".

כי ימין אחיך

וכך עמד האיש וסירב:

בעל בעמיו היה ר' שמואל, מיושבי העיר מאד, והתפרנס ברווח מכרמי ענבים שגידל, ואשר מהם היו לוקחים את הענבים לייצור היין ההונגרי הנודע לתהילה. אולם באחת השנים, פקד את ענף הענבים בהונגריה שבר גדול, ור' שמואל, אשר כאמור היה אחד מבעלי אותם הכרמים - הפסיד במחי יד את כל הונו, ובין לילה נעשה מאדם אמיד המתפרנס בכבוד - לעני מרוד.

הכנסת כלה

מלבד סכומי הכסף שנצרכו לו בעבור החיים השוטפים, עמד ר' שמואל בפני בעיה נוספת. זמן קצר לפני שארעה מגפת התולעים, עמדה בתו בקשרי אריסון עם בחור מצויין משכמו ומעלה, ובמעמד ה'תנאים' התחייב ר' שמואל על סכום נכבד כנדוניה, כיאה לאדם במעמדו. בזמנו היתה זו התחייבות ראויה לפי רוב עושרו, אולם עתה עמד בפני חשש גדול, שמה מחוסר ממון יתבטל קשר השידוך. דבר זה עמד לנגד עיניו כל העת, ולא הסיח מדאגה זו את דעתו אפילו לרגע.

מסית ומדיח

הטרדות הרבות שאפפוהו, גרמו לו לבלבול הדעת, ועובדה זו ניצל אחד ממכריו, איש פוחז וקל דעת אשר ידע את מצבו וריחם עליו מעט, אולם תחת אשר יעזרנו במתת יד ובעצה טובה, הלך והשיאו עצת אחיתופל נוראה, אשר אף כי כלפי חוץ נראית היתה כעצה טובה - טמנה בחובה סכנה גדולה.

ההצעה היתה, לעבוד כמנהל בית חרושת גדול לעיבוד עצים, ביער הגדול הסמוך לעיר מאד. ביער עבדו פועלים גויים גברתיים, ואילו לר' שמואל הוצע להיות הממונה עליהם, לפקוח עינו ולראות כי אינם מבטלים את זמנם, וכן לבדוק כי העבודה עצמה נעשית כראוי. עבודה זו - כרוכה היתה באחריות גדולה, אולם מתן שכר גדול בא בצידה, והמשכורת המוצעת היתה גבוהה ומכובדת מאוד.

עד כאן, התאימו כל התנאים לר' שמואל. אולם עתה בא התנאי הנורא; עבודה זו - מוכרחה היתה להיעשות גם בעיצומו של יום שבת קודש. יום עבודה רגיל היה, ומנהלי החברה הגויים לא הסכימו בשום אופן כי יעמוד העסק ללא השגחה יום שלם. היה זה תנאי הכרחי, אשר לא ניתן היה לזכות במשרה מבלי למלאו.

לידי נסיון ולידי ביזין

לא עלינו ולא על אף אדם מישראל, לא עמד ר' שמואל בנסיון, ונפל בפיתוי הקשה. את הדבר שמר בסוד כמוס, אולם מאותו היום והלאה לא היה בביתו בשבת קודש. תירוצים מתירוצים שונים היה מספר באוזני בני ביתו, כדי לבאר מדוע לא היה בבית.

מנוחת עבדים ומנוחת בני

ועומק הענין יתבאר על פי מה שאמרו בזהוה **הקדוש** (ח"ד פ"ט. **ברעיא מהימנא** פרשת צו), כי ישנן שתי בחינות בשבת קודש; הראשונה, היא עצם המנוחה שיש בה, כי בה נחים בעלי מלאכה מעמל ששת ימי המעשה. בכל ימות השבוע מתייגעים הם במלאכת עולם העשייה, אשר היא עבודה גדולה מאוד בבירור עניינים ותפקידים ומשימתם בתיקון העולם, ומשועבדים הם לעבודת המלכות ולחלק הסטרא אחרא. ולעומת זאת ביום שבת קודש נחים הם מעמלם, ופורקים מעליהם את עול השעבוד לחלק הרע. אכן מלבד זאת, זוכים האנשים המרוממים לבחינה אחרת של מנוחה בשבת, כי בכל ימי השבוע מקבלים הם עליהם עול מלכות שמים בבחינת עבדות, ואילו ביום שבת קודם מתעלים הם להיות בני מלכות, לעבוד את ה' מאהבה.

מן העולם ועד העולם

ויורש הדבר בפסוק (**תהלים** קו מח) "בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם". 'עולם' מלשון 'עולם', ושתי העלמות ישנן בזה העולם, האחת מצד חושך הטומאה, והשניה מחמת עומק הקדושה. שכן עצם הדבר שנצרך האדם להתייגע במלאכתו, יש בו הסתר גדול, וכמו שאמרו חז"ל (**קידושין** פב:): "אני שנבראתי לשמש את קוני - אינו דין שאתפרנס שלא בצער, אלא שהרעותי את מעשי וקיפחתי את פרנסתי". זהו חלק הרע שבעולם, חושך והסתרה מחמת הסטרא אחרא, וכנגד זה יש לעמול ולהתייגע. אמנם מלבד זה, ישנו הסתר והעלמה התלוי בעומק הקדושה, כי מי יעמוד בסוד קדושים, והקדושה יש בה מדרגות למעלה למעלה עד אין קץ, בבחינת 'עומק רום'.

שתי שבתות

מצד החלק הראשון, באים כל הנסיונות העוברים על האדם במשך ימות השבוע, ועליהם אמרו חז"ל (**עבודה זרה** ג.) "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת", כי צריך האדם להכין עצמו בזה העולם לחיי העולם הבא. וכפי שביארו בספרי **רבותינו הקדושים גדולי החסידות זיע"א** (ראה **באר מים חיים** פרשת קדושים; **קדושת לוי** פרשת כי תשא; ועוד) את מאמר חז"ל (**שבת** קיח:): "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן - מיד נגאלים", כי שבת קודש יש בה ענין הכנה בששה ימים הקודמים לה, ומאידך היא מקור הברכה לששת הימים שלאחריה, נמצא כי השבת עומדת במרכז שני השבועות שלפניה ושלאחריה. וכדי לזכות לזה, ולהרגיש את טעם השבת שהוא מעין עולם הבא - צריך האדם לעבוד את ה' בשתי הבחינות הנזכרות; הן להתגבר על הנסיונות והקשיים שבמשך השבוע, והן לעמול כדי להשיג השגות רוחניות גבוהות בכח קדושת השבת בעבור ימות השבוע שאחריה.

שבת של מעלה ושבת של מטה

בדומה לזה, יש להתבונן בהבדל שבין שבת של הקדוש ברוך הוא לשבת של ישראל. על הפסוק (**בראשית** ב ב) "וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה", אשר לכאורה יקשה כי ביום השישי כילה ולא בשביעי, כתב **רש"י**: "רבי שמעון אומר, בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו צריך להוסיף מחול על הקודש, הקדוש ברוך הוא שיוודע עתיו ורגעיו נכנס בו כחוט השערה ונראה כאלו כלה בו ביום". ובעומק הדברים, שבת של הקדוש ברוך הוא קביעה וקיימת באתערותא לדעילא, ואינה צריכה להכנות, והיא גם שבת של כנסת ישראל בבחינה העליונה, אולם מצד הפרטים שבישראל, צריכים הם להוסיף מחול על הקודש, ולהכין עצמם לקראת שבת קודם שתבוא.

סוד התחומין

והנה כתב **רבינו האריז"ל**, כי סוד ענין עירובי תחומין הוא שבת הפרטית של כל אחד ואחד מ ישראל, וכלשונו (**שער הכוונות**, דרושי סדר שבת דרוש א - ענין קבלת שבת) על היוצא חוץ לתחום: "שהוא מוציא את עצמו מחוץ לתחום הקדושה שהוא שיעור שני אלפים אמה שני מילין כמו שנתבאר אצלנו, ואינו פוגם רק את עצמו, שהוציא את עצמו מחוץ לתחום הקדושה אל מקום הקליפה".

וביאר בזה ה'שם משמאל' (**בראשית**, וישלח תר"פ), כי רוב כלל הלכות שבת שייכות לכל אחד ואחד מ ישראל באשר הוא שם, וכל הלומד הלכות שבת יודע מה צריך הוא לקיים. אמנם סוד התחומין משתנה לפי מקומו של כל אחד ואחד, ואין תחומו של זה כתחומו של זה.

חיצוניות ופנימיות אור ו'ז'

והנה, בזמירות שתיקן **רבינו האריז"ל** לליל שבת קודש, אמר "בְּנוֹן תִּתְקַטֵּר". וזהו רמז ללחם הפנים, כי שני ו'ו' עולים בגימטריא כ"ב, כנגד שתי עשרה חלות לחם הפנים, אשר יש הנוהגים על פי חכמי המקובלים ליתן על שולחן שבת י"ב חלות.

ורבינו האור החיים הקדוש (**בראשית** מז ט) מביא בשם **הזהר הקדוש** (ח"א פב:), כי האות ו'ו' במילוי רומזת ליעקב ויוסף, כי מילוי האות ו' גם הוא ו', וכך גם כל מה שארע ליעקב ארע ליוסף, וכפי שזן יעקב את יוסף שבע עשרה שנה מיום שנולד עד שנמכר למצרים, כך גם כלכל יוסף את בית אביו שבע עשרה שנה במצרים, כי לשניהם היתה בחינת ההשפעה, ומה שהשפיע יעקב הוצרך יוסף להשפיע בחזרה,

ברור הדבר, כי אם יחליט כל אדם בעבור עצמו מהי המנוחה הרצויה לו, תשתכח תורת השבת מ ישראל חלילה

כי יוסף הוא המשביר. ורמז לכך בפסוק (**קהלת** ד ט) "טוֹבִים הַשְּׂנִיִּים מִן הָאֶחָד", 'טוב' עולה בגימטריא שבע עשרה, וכאן היו שניהם 'טובים' ופרנסו זה את זה ט"ו שנים.

ועומק הדבר יתבאר על פי הידוע כי יעקב אבינו הוא עמוד מידת התפארת, הנרמזת באות ו' של שם הוי"ה, כי ו' קצוות לה - אלו הן שש הספירות התחתונות מחסד ועד היסוד. אכן, ו' השורש זו היא תפארת יעקב, אשר בא שלם לארץ ישראל, ואילו ו' המילוי היא מידת היסוד של יוסף הצדיק, וכטבע המילוי שהוא נסתר כך פעל יוסף במצרים.

ענין זה הוא מעין הפתיחה, שתי שבתות שניתנו לישראל - שבת בראשית ושבת יציאת מצרים, וכך יעקב ויוסף רומזים על שתי בחינות אלו.

קבורת יעקב וקבורת יוסף

מטעם זה ביקש יעקב אבינו מיוסף קודם פטירתו שלא יניחנו קבור במצרים, אלא יעלנו תיכף ומיד לארץ ישראל להיקבר בה. וביאר לו טעמו של דבר, כי אין רצונו להיות שייך לשעבוד מצרים כלל, ואף לא לשהות בה בזמן שירחשו כינים על אדמת מצרים. לעומתו יוסף עצמו לא דרש מאחיו ובניו להעלותו מיד, אלא רק בזמן שיעלו בעצמם ממצרים, וכפי שאמר להם (**בראשית** נ כה) "פֶּקֶד וּפֶקֶד אֱלֹקִים אֶתְכֶם וְהִגַּלְתֶּם אֶת עֲצַמֹתַי מִזֶּה".

ואמנם דרך הפשט ניתן לבאר, כי יעקב היה לו ממי לבקש, שכן יוסף היה משנה למלך והיתה השפעתו גדולה על פרעה, ואחר שנשבע ליעקב כי יעלנו לארץ ישראל לא יכל פרעה לעמוד מנגד. ולעומתו יוסף לא יכל להשביע את אחיו, כי לא בהם היה הדבר תלוי.

אך פנימיות הדברים היא כפי שנתבאר, כי ו' המילוי שייך לטעם השבת זכר ליציאת מצרים, וידע יוסף כי

יצטרכו ישראל לבחינה זו של האות ו' כאשר יבקשו לצאת ממצרים ולהפריד עצמם מטומאת ערות הארץ תועבת מצרים, ועל כן הוכרח יוסף להישאר בינותם עד ליציאתם משעבוד לגאולה.

אמור מעתה, כי הטעם הנוסף למצות השבת, שהיא זכר ליציאת מצרים, אינו רק בעבור המנוחה השכלית והרוחנית הנובעת ממנוחת הגוף הבטל ממלאכה, אלא מנוחת הנפש מתוך עליותה והתחדשותה אחר העמל והקושי, היסורים והמציצים, וכעין גאולת מצרים. הלא במצרים נתייסרו ישראל נוראות, ונטלו המצרים תינוקות מזרועות אימותיהם ונתנום בבנין, ומתוך כל זה נתעלו ישראל ועלו מכל הגלויות אל מקום רוחני גבוה. והראשון אשר הכין עצמו למציאות זו אשר בה יוכלו ישראל להיפרד ממצרים - הוא יוסף הצדיק, אשר עמד בכל הנסיונות בעומדו בתוך ערות הארץ כשהוא לבדו, ולא התפעל מהם כלל.

שבת - פנימיות הבריאה

והנה בספה"ק **שפת אמת** (**בראשית**, ויגש תרל"א) הביא מה שדרשו חז"ל (**ביצה** טו:): על הפסוק (**שמות** כ ח) "וַיְכַוֵּד אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ", כי אם יש לו לאדם מנה יפה - יברור אותה ויניחנה לשבת. ופירש את עומק הדברים, כי ראוי לו לאדם להניח בכל דבר את הנקודה הפנימית - שהיא 'מנה יפה' שבו, ולהפריש את הפנימיות לה' יתברך. וזהו ענינה של שבת קודש, שהיא שורש נקודת החיות שיש בכל דבר מאת ה' יתברך, והיא הנקראת 'שבת'.

מנוחה ועבודה

ונראה להוסיף ולבאר, כי ישנה מנוחת שבת, וישנה עבודת השבת. במנוחה הכל שווין, כי כל ישראל מצווים בשמירה מעשיית ל"ט מלאכות. אולם מלבד זה קיימת 'עבודה' בשבת, עבודת ה' בהתלהבות ובעמל, בעסק התורה בחשק ובזריזות. זו היא מנוחת אמת, מנוחת שלום ושלחה, מנוחה שלימה שאתה רוצה בה. כי זו היא מנוחת הנשמה, ולא רק מנוחת הגוף.

וכשם שביום השבת פטור גופו של אדם מעמל ששת ימי המעשה, כך זוכה גם נשמתו לתוספת נשמה ימית, ונחה היא מן העבודה הרוחנית של בירור חלקי הטוב שבמלאכות האדם. כי בחלק הנסתר של כל מלאכה גשמית, קיימת עבודת בירור הקדושה מתוך קליפותיה, שהיא פנימיות המלאכות, והיא הגורמת לקושי הבלתי נראה. בפנימיות העבודה, כאשר פועל אדם בעולם הגשמי, מברר הוא על ידי זה חלק נסתר השייך לעולם התיקון. אמנם ביום שבת קודש נוצר חלל, אשר הוא סוד התחומין, ובו נפרדת הטומאה מן הקדושה ואינה מעורבת בה, וממילא אין האדם צריך לעבודה זו, וזהו סוד איסורי המלאכות. וכדברי **רבינו האריז"ל** (**ספר טעמי המצוות** פרשת בהר), כי ביום השבת מתעלות הספירות התחתונות - נצח הוד ויסוד, ונכללות בעליונות - חסד גבורה ותפארת, ובזה נוצר ריחוק בין מלאכות ששת ימי המעשה לקדושת השבת, וממילא באה מנוחה.

שמירת יוסף על כשרות המאכלים

על פי הדברים האלה, נוכל להבין את דרשת חז"ל אשר פתחנו בה, בדבר יוסף הצדיק ששמר את השבת במצרים, ככתוב "וטבחו טבח והכן". ובהקדם מאמר חז"ל (**חולין** צא:): "אמר ר' יוסי ברבי חנינא, מאי דכתיב (**ישעיה** ז ט) 'דבר שלח ביעקב ונפל בישראל', 'דבר שלח ביעקב' - זה גיד הנשה, 'ונפל בישראל' - שפשט איסורו בכל ישראל. ואמר רבי יוסי ברבי חנינא, מאי דכתיב (**בראשית** מג טז) 'וטבחו טבח והכן' - פרע להן בית השחיטה, 'הכן' - טול גיד הנשה בפניהם, כמאן דאמר גיד הנשה נאסר לבני נח".

מבואר בדברי הגמרא, כי אותו הפסוק עצמו אשר דרשוהו חז"ל על שמירת השבת של יוסף, יש לדרוש אותו גם על זהירותו באיסור גיד הנשה.

נאמר (ירמיה לג כה) "אם לא בִּרְיִי יוֹמָם וְלַיְלָה חָקוֹת שָׁמַיִם וְאֶרֶץ לֹא שָׁמַתִּי", וכדברי רבינו האור החיים הקדוש שכתב (בראשית ב) כי כל שבת קודש נותנת חיות לששת הימים שלאחריה. אך שבת של יוסף הצדיק נצרכת להכנת ששת הימים שלפניה לצורך תיקונה ושלימותה.

מנוחה פנימית – בעבודת הקרבנות

על פי הדברים האלה יש לבאר מה שאמרו חז"ל במדרש (במדבר רבה יד ב): "אמר הקדוש ברוך הוא, יוסף, אתה שמרת את השבת עד שלא ניתנה התורה, חייך שאני משלם לכן בנך שיהא מקריב קרבנו בשבת מה שאין יחיד מקריב, ועלי לקבל קרבנו ברצון וכו', ומנין שכן הוא, ממה שאמור בענין 'ביום השביעי נשיא לבני אפרים' וגו'".

הנה, הרי עבודת הקרבנות ודאי אינה מנוחה לבני אדם, ועמל וטורח גדולים כרוכים בה, אך דווקא דבר זה נבחר כשכר לכן בנו של יוסף, לעמוד ולהקריב קרבן שאין יחיד יכול להקריב בשבת, כי דווקא בקרבן ציבור התורה מלאכות שחיטה והבערה. והטעם, כי אצל יוסף הצדיק נתחדש הקשר האמיתי בין בני ישראל ליום השבת, שאין מנוחתם נקבעת לפי רצון איש ואיש, אלא הכל כפי הרצון העליון וכפי שנמסר בתורה הקדושה.

ומכיון שנתבאר כי יוסף הצדיק עבודתו בפנימיות והסתר, כבחינת ו' המילוי, על כן הוא שחידש את החלק הפנימי של יום השבת, שהיא שבת יציאת מצרים שיש בה חלק לכל אחד ואחד מישראל באופן פרטי, ולא רק שבת כללית כשבת בראשית. ולזה זכו צאצאי יוסף, לקחת חלק בעבודה זו בשבת. ובדומה לזה יכול כל איש ישראל לזכות לחלק זה של השבת, על ידי קיום מצות ברית מילה בשבת, או בעשיית מלאכה לצורך פיקוח נפש בשבת, שבה מתקיימת המנוחה דווקא על ידי עשיית מלאכה.

והנה, גם מהשבטים היו רועי צאן במצרים, היה בזה סימן להבדלתם מן העולם. והרי לשם כך קיבלו את ארץ גושן, אשר עליה מצינו במדרש (פרקי דרבי אליעזר פרק כו) כי ניתנה במתנה לשרה. אם כן גם לענין זה כבר היתה הכנה מעלייתא מאות בשנים קודם לכן. וזהו דוגמת הכנות של יוסף הצדיק, אשר היה בבחינת ו' המילוי הרומזת להכנה כאמור.

הכנות לשבת – כל אחד לפי דרגתו

ומעתה מבואר, כי שמירת השבת של יוסף הצדיק נזכרה בכתוב דווקא לענין ההכנה, ולא על עצם זה שלא עשה מלאכה בשבת – משום שעיקר ענינו של יוסף הוא בפעולה, ולא בשבייתה. ודבר זה ניתן על ידו לישראל, שתהיה לכל אחד ואחד מהם זכות וחלק בשבת באופן פרטי. כי בענין ההכנה אין עבודה כללית וברורה כאשר הוא באיסור המלאכות, אלא הכל לפי מה שהוא אדם. ודבר זה הוא חלק ה'זכר ליציאת מצרים' שיש בה בשבת קודש, המורה על העבודה הפנימית המיוחדת לכל איש ישראל בפני עצמו. ואמנם, ודאי גם לאחר שניתן חלק זה, ממשיכים ישראל ושוותים בשבת של הקדוש ברוך הוא, כי בו שבת מכל מלאכתו, אלא מוסיפים הם את חלק הפנימי של עבודתם כאריז על גבי לבינה.

ובאמת, רבים מישראל מסרו נפשם בגבורה עילאית אף באופנים הנראים כלפי חוץ שסותרים הם למנוחת השבת, ובלבד שיזכו לשומרה. שבת זו, אינה כפי השבת הרגילה אצלנו, לשבת בסעודה בשיירות ותשבחות, אך טעם מופלא יש בה, כי היא שבת מיוחדת ופרטית של איש ישראל המוסר נפשו על קדושתה.

יתן ה' שנוזה כולנו לעשות את השבת ולשומרה מתוך מנוחת הדעת חדווה ועונג, מנוחה ושמחה בגוף וברוח ובנשמה, לרומם עצמנו ולהוסיף קדושה, ובזכות שמירת שתי שבתות – שתי בחינות השבת הנזכרות – נזכה כולנו להיות ראויים לגאולה השלימה ולהיגאל בפועל במהרה בימינו.

תורה. לכן צויה לפרוע את בית השחיטה להראותם כי מקיים הוא את המצוות ויכולו לאכול מלחמו. אמנם את גיד הנשה הרי לא הוצרך להביא לפניו כלל, וכן"ל, שיכל ליתנו להם באותו יום עוד קודם שנתגלה להם, ומוכח מכאן שגיד הנשה נאסר לבני נח.

יוסף חשוב ככלל ישראל

העולה משני תירוצי רבינו החתם סופר, כי יוסף הצדיק בהיותו במצרים הנהיג עצמו כמנהג כלל ישראל, ולא כאחד מן הפרטים שבהם.

והדברים תואמים לדברי הזוהר הקדוש האמורים, כי יעקב ויוסף הושוו זה לזה, בחיצוניות ופנימיות אות ו'ו. והדבר מפורש בכתוב (תהלים עז טז) "גִּאֲלָתָּ בְּצוּרֵי עֶמְקֵי בְּנֵי יַעֲקֹב וְיוֹסֵף סֶלָה", וכפי שדרשו בגמרא (סנהדרין יט): שכל ישראל בני יוסף הם, כי אפילו מה שזן יעקב את יוסף שבע עשרה שנה עמד והשיב לו, בבחינת ו' השורש ו' המילוי.

מצות הכנה לשבת – בזכות יוסף הצדיק

אכן, חידוש נוסף למדנו כאן, כי יוסף הצדיק בהכנותיו לשבת גילה ובירר מהות מיוחדת במצות השבת, שתהא זכר ליציאת מצרים, מלבד היותה זכר למעשה בראשית. כי יעקב אבינו לא נשאר במצרים, ולא יכל להתחיל ענין זה ממנו, רק על ידי יוסף שהיה במצרים. ודבר זה נעשה על ידי ההכנה לשבת, ולא לחינם דווקא במצות הכנה זכו ישראל לבחינה זו, כי כל עבודתו הקדושה של יוסף הצדיק היה בה בחינת הכנה לדורות הבאים.

וכפי שכתב הרה"ק בעל השפת אמת זיע"א (בראשית,

שבת קודש יש בה ענין הכנה בששה ימים הקודמים לה, ומאידך היא מקור הברכה לששת הימים שלאחריה, נמצא כי השבת עומדת במרכז שני השבועות שלפניה ושלאחריה

ויגש תרמ"א) כי מן הצורך היה שיתאפק יוסף עוד מעט קודם שנתגלה לאחיו, ובהו היו האחים משרשים מליבם לגמרי את עוון שנאת חינם, ושוב לא היה צורך בכל הצרות והחורבנות, אלא שלא יכול היה להתאפק. כי כל עבודת האבות הקדושים היתה סימן לבנים, אלא שלא יכלו לסבול לבדם את כל הצער, ונשאר מעט בעבור הבנים לתקן, ומזה נמשכות כל הצרות מאז ועד עתה. הרי לנו עד כמה גדולה ועצומה היתה עבודת האבות והקדושים, שבמעט תוספת כלולה כל עבודת ישראל בכל הדורות. ובהו ביאר רבינו את הפסוק האמור להלן (שם פסוק יד) "וַיִּפֹּל עַל צַוְּאֵרֵי בְּגִמָּיו אַחִיו וַיִּבְכּוּ וַיִּבְגְּמֵנוּ בְּכָה עַל צַוְּאֵרָיו", ואמרו חז"ל (הובא ברש"י שם) כי בכו על חורבן המקדשות ומשכן שילה, והטעם, כי בשעה זו הכירו בכך שיצטרכו לחורבן כדי להשלים התיקון והכפרה.

העולה מזה, כי בעבודתו הכשיר יוסף את ארץ מצרים לגאולה, ובשמירת השבת בה, זיכה את כל הדורות הבאים אחריו לבחינת שבת זכר ליציאת מצרים. וכל זאת בהיותו לבדו בחוץ לארץ, אשר ירד לשם להשתקע, שלא כיעקב אביו, אך עודנו מחזיק בתומתו ולא סר מעבודתו בקודש.

שבת הכלל ושבת הפרטים

ובעוד שבת בראשית ענינה שבת של קודשא בריך הוא, היודע לכוון עתיו ורגעיו ונכנס ביום השבת כחוט השערה, וממילא אין בה צורך לתוספת והכנה – הרי בשבת יציאת מצרים ענינה גאולה, ויש בה צורך להכנה. שבת בראשית היא שבת הכלל, כלל ישראל וכלל הבריא, כלל קיום העולם, אשר עליה

ולכשתמצי לומר, הן הן הדברים. כי באמת, הנסיון האחרון שעבר על יעקב אבינו, ואשר רק לאחריו ניתן היה להיאמר עליו "ויבא יעקב שלם" – הוא מלחמתו בשרו של עשו, אשר נגע בכף ירכו ועל דבר זה נאסר גיד הנשה לדורות. מבואר מזה, כי תיקון ענין גיד הנשה, הוא אשר הביא את יעקב אבינו להיות שלם. אך יש להבין מהו המכוון בזה.

חידושו של יוסף בדבר שמירת המצוות במצרים

ויש לבאר, כי הנה על דברי הגמרא שם הקשו **תוספות** (ד"ה 'ממא'), כיצד הוכיחה הגמרא מכאן שגיד הנשה נאסר לבני נח, שמא קיים יוסף מצוה זו כפי שקיימו האבות את כל התורה, וכפי שאמר 'פרע להם בית השחיטה', שקיים גם מצות שחיטה.

וכתב בזה **רבינו החתם סופר זיע"א** (תורת משה פרשת מקץ בראשית מג טז), כי לא ניתנה תורה ליחידים, אלא רק לכלל ישראל. ומה שקיימו האבות את כל התורה, הוא רק מפני שנחשב כל אחד מהם ככלל כללות ישראל, שהרי מהם יצאו כל בני ישראל. אולם השבטים הקדושים, הרי נחשב כל אחד מהם כשבת בפני עצמו, ונטל כל אחד חלקו, ואם כן אין טעם בזה שקיימו את התורה, שהרי אין להם שייכות אליה.

אכן, כנגד סברא זו בא יוסף הצדיק וחידש, כי גם שבת אחד נקרא קהל, וגם הוא שייך לקיום התורה, והחמיר על עצמו. ומעתה, בשעה שירדו השבטים למצרים, הלא דין הוא (**פסחים ג**) שההולך ממקום למקום נותנים עליו חומרי מקום שבה אליו [מלבד חומרי מקום שיצא ממנו], ונתחייבו גם הם בשמירת המצוות כמנהג יוסף הצדיק.

זהו שדייק הכתוב בלשונו ואמר 'וטבוח טבח והכין', וכי דרכו של מלך להכין מהיום למחר, הלא את כל הנצרך לו מכינים בעבורו בו ביום, אלא, ערב שבת היה, והוצרך להכין צרכי שבת בו ביום.

על פי האמור, מיישב רבינו את קושיית רבותינו בעלי התוספות, כי אין לומר שצויה ליטול את גיד הנשה בפניהם כשם שצויה לפרוע בית השחיטה, ומשום שהאבות קיימו את התורה, וקיבלו האחים את חומרתו ומנהג מקומו. כי בשלמא לענין שחיטה, הרי חשש שמחר בשבת קודש לא יוכל לשחוט, ולכן הוצרך לשחוט מהיום ולגלות את בית השחיטה בפניהם כדי שיראו ששחט, אך לענין גיד הנשה, הרי לא הוצרך כלל להגיש לפניו את ירך הבהמה למחר, ויכל להביאה כבר היום עוד קודם שנודע להם שיוסף הוא, ועדיין לא נתחייבו במנהג מקומו, ואם כן מדוע הוצרך לנקר את גיד הנשה בעבורם. אלא על כרחך שנאסר גיד הנשה לכל בני נח, ומשום כך הוצרך ליטלו.

בידידת השבטים למצרים נתחדש קיום התורה בחוץ לארץ

עוד מתרץ רבינו באופן אחר, על פי מה שכתב **הרמב"ן** (בראשית כו ה) כי האבות קיימו את התורה רק בארץ ישראל ולא בחוץ לארץ, ומטעם זה נשא יעקב אבינו שתי אחיות בהיותו בחרן, ואכן נפטרה רחל כאשר הגיע לארץ. אמנם, כל זאת בימי האבות, אשר היתה עיקר ישיבתם בארץ ישראל, ולא יצאו חוצה לה אלא רק בדרך אקראי – אז יכלו לשמור את התורה בארץ ולא בחוץ לארץ. אך אחר ירידת ישראל למצרים, שהיתה עיקר מקום מושבם – אז ודאי קיימו את התורה גם במצרים, שלא שתכח מאיתם חלילה. ומשום כך, יעקב אבינו ביקש לשוב לארץ לקבורה, להורות כי זהו מקומו. אמנם יוסף הצדיק שרק ביציאת מצרים עלו עצמותיו, הוצרך לשמור את התורה גם במצרים. ומעתה, חשש יוסף כי מיד כאשר יתוודע לאחיו, יצו עליהם לבוא למצרים, ותחל הגלות כפי שנודע לאברהם אבינו בבית בין הבתרים, ואם כן יתחייבו בשמירת התורה גם במצרים, כמו ששלח יעקב אבינו את יהודה לפניו גושנה להקים להם בית תלמוד שמשם תצא